

KUKKIAN RANNOILLA

Seppo Unnaslahden esitelmä Kukkia-Seuran syyskokouksessa Luopioisissa
23.11.2014

Hyvät ystävät !

Tapaan teitä tänään kokousväkenä, joskus tapamme retkillä tai suvun juhlissa tai erilaisissa harrastuspiireissä.

Tapaamisen muoto ja ympäristö ei ole pääasia, vaan yhteiset keskustelut, muistelemiset, sukujuurien vahvistamiset puheina ja teoin, yhteisen kotiseudun syntyjen syvien pohtiminen ja ihmisten kunnioittaminen heidän elämänsä. Tämä kaikki vuosisadoista riippumatta.

Miksi olen täällä tänään ja tällä paikalla yleisön edessä ?

Syy ja seuraus johtuu sukututkimuksesta ja tiedonhalusta mitä perintötekijöitä kannan, missä esivanhempani ovat asuneet ja työnsä tehneet ja miten sukupolvien ketjua kohdallaan jatkaneet.

Pääsen moneen kylään Luopioisissa, syvimmälle kaikista näistä Puutikkalaan ja siellä Koiviston taloon vuoteen 1539 eli ensimmäisen maakirjan laatimisvuoteen Hämeessä. Muitakin sen suunnan taloja esiintyy esivanhempieni taulussa Puutikkalan ja Karvialan kylissä, Eerola ja Rantti mainitakseni. Voin siis lukeutua alkusukuihin, jotka kävivät kirkossa Hauholla, kunnes Luopioinen syntyi, ja kirkkoveneiden soutusuunta tavoitteli Kukkiain vesien pinnalla Luopioisten kylää ja sen kappelikirkkoa.

Esivanhempieni taulun ylimalkainen silmäily kiinnittää minut muuallekin Luopioisiin. Ämmätsä, pitäjämme itäisin osa oli lampuotien raivaamaa ja viljelemää korpimaata Padasjoen ja Luopioisten välillä. Siellä kaskia polttaneen Lauri Suuroisen jälkeläiset kasvattivat väkilukua Vehkajärven kautta Kuhmoisiin ja niitä perintötekijöitä kannan tänäkin päivänä eikä ole vastenmielistä, vaan innostavaa työskennellä ammatissa, joka jaksottuu vuodenaikojen vaihteluihin, tulokset määräytyvät säiden mukaan ja sopeutuminen yhteiseen liittoon luonnon kanssa on elämän perusta.

Ylimalkainen silmäily esivanhempieni tauluun muistuttaa, että polveudun Iso-Kaiskosta Aitoon suunnalta, mutta myös Rautajärveltä, missä oli Mikkola-niminen talo ennen kuin kartanoa oli olemassakaan. Toisella puolen pitäjää, Kuohijoella, on

Palo-nimisessä paikassa esivanhempien asuinpaikkoja. Nämä ovat kaukaisia sukusiteitä, mutta edelleen vaikuttavia ajaessani näissä kylissä vanioiden halki. 400 vuotta sitten esi-isäni kuokki uudismaataan, pelkäsi veronkantajaa ja pahimmillaan sotaväkeen käskijää, varautui hallavuoteen ja nälkään, mutta toivoi runsaita satoja pelloistaan ja kaskistaan ja lapsilleen leipää.

Uudistuneet siteet Luopioisiin

Kun astelin vihille Kristuksen kirkastuksen kirkossa 16.6.1973 Valkaman Eilan kanssa, pääsin tämän 19-vuotiaan morsiameni ja sittemmin lasteni äidin kanssa kinnittymään Luopioisiin toisella tavalla. Silloin emme kumpikaan tunteneet sukujuuriamme, mutta työnteko ja maisemat olivat yhteiset ja nyt olen sillä tiellä, joka alkoi 1970.

Minä näin Luopioisten pappilan hakiessani Eilan kanssa avioliittokuulutusta ja siellä kirkkoherra Hurskainen kysyi, oletteko sukulaisia. Vastasin, että emme ole, mutta yksi esi-isäni oli Luopioisista Kuhmoisiin muuttanut. Näin silloin paksut rippikirjat kirkkoherranvirastossa ja ajattelin, että niissä se tieto saattaisi olla. Alitajuntaan iskeytyi varmaan jo sinä päivänä ajatus: Selvitän senkin asian joskus. Olin isoisältäni kuullut, että hänen vaarinsa oli Luopioisista. Muistitieto osoittautui oikeaksi jo 1970-luvulla, kun aloittelin sukututkimusta.

Tärkeä havainto oli myöskin se, että minulla ja Eilalla oli yhteiset sukujuuret Puutikkalassa, puhumattakaan siitä, että Ämmätsän kylän lampuotien ja torppareiden elämä oli yhteistä ja rinnakkaista aikaa syrjäisen Luopioisten kappeliseurakunnan itäisimmässä osassa korpien ja kaskisavujen peittämässä elämänpäässä. Vaikka paikka oli kaukana keskuskylästä, sielläkin auringonpaiste palkitsi ihmisiä tasapuolisesti. Aurinko nousi samaan aikaan Ämmätsän etäisimmässä torpassa kuten Luopioisten kylässä tai emäseurakunnan Hauhon kirkonkylässä. Jos tämän luonnonmukaisen järjestyksen tunnustamme, on myös historiankirjoituksessa lähestyttävä eri aihekokonaisuuksia tasapuolisesti paikkaan tai arvoasemaan katsomatta.

Tuskin missään toisessa pitäjässä on nähty ja koettu samantapaista elämäkertaa kuin Luopioisissa Kalle Antinpojan elämäkkaressa. Muistamme hänet Käenniemen torpparin poikana, kotoaan häädetyksi joutuneena orpona, mutta eteenpäin pyrkinään ahkerana yrittäjänä, josta tuli kartanonisäntä. Torpanpojasta suureen varallisuuteen ja vaikutusvaltaan kohoaminen merkitsi samalla ruotisinkielisten sotilas- ja säätyläissukujen vaikutusvallan murtumista Luopioisissa. Seuraavassa

sukupolvessa Luopioisten vaikutusvaltaisin mies oli K.K.Pätiälä, Luopioisissa eläneiden torppareiden ja paikallisten talonpoikien jälkikasvu, jolle rohkea yritteliäisyys ja lopulta yleismaailmallinen lama-aika koitui kohtaloksi.

Omien sukujuurieni kohdalla vuosi 1851 oli käänteenekevä. Silloin Vahdermetsän Paavolan renki Juho Yrjönpoika otti muuttokirjan Luopioisista Kuhmoisiin ja ryhtyi torppariksi Päijänteen rannalle Toutlahteen. Siellä kaskiviljelyllä karttuneiden varojen turvin hän nousi torpparista talollissäätyyn, mutta talouden antama liikkumavara koitui käytännössä vasta pojan ja vävyn hyödyksi ja edelleen minuun saakka ja nuorimpina jo seitsemännen sukupolven lapset Juho-vaarista lukien.

Juho Yrjönpojan ja hänen perheensä irrottautuminen Luopioisten torppariyhteisöstä on nähtävä niin, että kolmannessa pitäjässä oli mahdollisuus päästä ja nousta eteenpäin, kun Luopioista hallitsi ”herrassööringin” ylivalta. Ilman kartanoita olleessa Kuhmoisten kappeliseurakunnassa oli nuorelle työmiehelle enemmän mahdollisuuksia.

Kalle Antinpoika Pätiälän muutto Asikkalasta Luopioisiin 1891 on ehdottomasti Luopioisten historian suuria käännekohtia. Muutos näkyi silloin vain Pätiälän oman perheen ja sen jälkeen hänen lastensa perheiden elämässä varallisuuden ja vaikutusvallan kasvuna. Enemmistönä pitäjässä olleen torpparikansan ja palkollisten elämään ja ansiotasoon muutos ei päässyt vaikuttamaan. Maanomistus, torpparilaitos ja taksvärkki rajoittivat luonnollista kehitystä.

.Lopputulokseen pääsy siinä asiassa vaati vuosikymmeniä ja täytöntöönpano vasta vuoden 1918 koettelemusten jälkeen itsenäisessä Suomessa tapahtui liian myöhään surullisin seurauksin. Luopioinen on tästä historianjaksosta yksi todistaja. Vuosia 1917-18 emme voi sivuuttaa historiankirjoituksessa. Emme voi kuitata vuosia kahdella sanalla: kapina tai vapaussota. Noihin vuosiin sisältyy paljon edellisten vuosien ja vuosikymmenien toiveita ja odotuksia, mutta niihin sisältyy myös alamaisuutta Venäjän keisaria kohtaan. Päivänpolttavat uudistustarpeet eivät saaneet lain voimaa Suomessa, joka oli keisarin suuriruhtinaskunta, eikä Suomessakaan syntynyt poliittista yksimielisyyttä torpparikysymyksen ratkaisuun. Luopioinen oli toiveiden ja täyttymättömien toiveiden pitäjä, jonka historiankirjoitus ei toki päättynyt vuoteen 1918, mutta jatkui taas siitäkin murroksesta työikäistä väestöä menettäneenä ja haavojaan parantelevana yhteisönä.

Lähtökohdat 1868

Pitäjänhistorian jatko-osan hahmottelussa lähdemme siis liikkeelle kunnallishallinnon käynnistämisestä 146 vuotta sitten. Ajankohta oli erittäin epäedullinen, koska nälkävuodet kulkutauteineen olivat köyhdyttäneet kansaa ja työikäisestäkin väestöstä oli kuollut paljon perheidensä huoltajia.

Määräys oli kuitenkin määräys ja uutta hallintomallia oli ruvettava kehittämään. Luopioisissa kuten kautta koko maakunnan oli alkuvuosina hapuilua ja epätietoisuutta mitkä asiat piti erottaa seurakunnan hallinnosta ja samat henkilöthän molemmissa yhteisöissä olivat päätöksentekijöinä ja toimeenpanijoina.

Kunta oli siis perustettu palvelemaan Luopioisten asukkaita, jotka veronmaksajina rahoittivat kuntansa toiminnan ja aloittivat ihan tyhjästä. Seuraavilla vuosikymmenillä kunta hankki varsin paljon maata rohkeilla kiinteistökaupoilla. Luopioisten kirkonkylään ei jäänyt kunnan oman maatilán lisäksi toisia maataloja, kuten jokseenkin kaikissa muissa maalaiskunnissa oli.

Jos kirkonkylä oli pienehköalaltaan ja asukasluvultaan, sitäkin merkittävämmäksi kasvoi Aitoon seutu lännessä ja Rautajärven-Kantolan seutu idässä.

Luopioinen tunnetaan kartanopitäjänä ja torpparipitäjänä. Mehän tiedämme hyvin sen, että Kantola oli suurin kartano, mutta tiesittekö kuinka suuri se todella oli. Kun otetaan tilastoista esiin muutamia lukuja, asia alkaa selvitä.

Vuoden 1910 maataloustiedusteluun kuuluvan lomakkeen anti on seuraavanlainen:

Kantola, maata 3106 ha ja siihen kuuluvassa Nygårdissa eli Uusikartanossa 820 ha, joten yhteismäärä on 3926 ha.

Peltoa oli Kantolassa 325 ha ja Uusikartanossa 81 ha.

Lehmiä oli Kantolassa 132, emakoita 16, työhevosia 24 ja varsoja 10.

Samalle omistajalle kuuluneessa Uusikartanossa oli 34 lehmää ja 7 työhevosta.

Maatalouden koneistaminen oli jo alkanut, mutta silloin vielä hevosvetoisena. Kantolan kylvöheiniä kaadettiin 10 niittokonneen avulla, heiniä ajettiin karholla neljällä hevosharavalla, mutta kylvökoneita oli vasta yksi, joten käsinkylvö oli vielä vallitseva. Voimakoneena oli höyrykone ja viljoja puitiin kolmella puimakoneella.

Maitoa toimitettiin meijeriin näistä molemmista kartanoista, mutta sen lisäksi mainitaan ne Kantolan torpatkin, joista tuotiin maitoa meijeriin. Ne olivat Kuokkanen, Käenniemi, Löytäne, Pirttiniemi I, Pirttiniemi II ja Vittastaipale.

Työn määrä on ollut valtava. Palkollisten lisäksi tuotanto pyöri ratkaisevasti torppareiden ja heidän tekemänsä taksvärkin varassa siihen lisätynä mäkitupalaisten ja kaikkien muiden alustalaisten tekemät päivätyöt. Kantolalla oli eräässä vaiheessa 37 torppaa. Torppien määrä vaihteli jonkin verran eri syistä.

Iso torppa Käenniemessä

Kun kartano oli alaltaan ja tuotannoltaan valtavan suuri, isoja olivat myös luvut Kantolan suurimmassa torpassa, joka oli Käenniemi.

Edellä manittuna tiedusteluvuonna 1910 oli Käenniemessä peltoa 12,5 ha ja karjamääräkin vastasi keskikokoisen maatilan karjaa, sillä lypsylehmiä oli 9 ja töitä tehtiin kolmella hevosella ja kasvamassa oli kaksi varsaa. Lampaista oli 12, nuoria nautoja oli lisäksi sekä sonni. Torppaan oli jo silloin ostettu niittokone ja puimakone.

Melkein Käenniemen lukuihin yltäviä muitakin isoja torppia oli Kantolalla. Parhaimmasta päästä olivat Kärpänniemi, Löytäne ja Pirttiniemi.

Kun Käenniemen tilannetta tarkastellaan neljää vuotta aikaisemmin, olivat luvut vielä vähän isompia. Ne selviävät v. 1906 pidetystä torppari Heikki Käenniemen perunkirjoituksesta. Työhevosiä oli 4, joista arvokkain oli ori. Viidentenä oli tallissa varsa. Navetassa oli 11 lypsylehmää ja 6 vasikkaa sekä sonni. Lampaista oli 14.

Koneita oli viskuukone sekä rosma, jolla puitiin viljoja. Niittokonetta ei vielä ollut, mutta se oli jo 1910.

Käenniemi esiintyy tilastossa viimeisen kerran jakamattomana suurena torppana vuoden 1920 maataloustiedustelussa. Torppien lunastus oli jo käynnistynyt, mutta ei vielä lähelläkään päätöksiä, puhumattakaan lohkomistoimituksista, maiden mittaamisesta tai lainhuudoista. Torppaa hallitsi edelleen leskiemäntä Tilda Käenniemi. Hän on sama henkilö, jota Kalle Antinpoika-näytelmässä aviomieskin kiittelee tarmokkaaksi emännäksi, joka ”pittää talloa kun laivan perrää, vaikka minä sattusin markkinoilla vähän viipyyn”.

Tilastolomakkeen tiedot perustuivat arvioon. Oli laskettu, että Käenniemen torpan käytössä oli 93 ha maata. Hakamaita oli peräti 50 ha ja varsinaista metsää 15 ha. Pellon määrä vaikuttaa suurelta ja siihen on saattanut sisältyä osa niityistä. Viljelysten määrä oli 25 ha, joka on siis kaksinkertainen 10 vuotta aikaisemmin ilmoitettuun. Luonnonniittyä mainitaan erikseen 1 ha sekä kaski- ja kytöviljalla oli 2 ha.

Kun torppa oli näin kookas, oli taksvärkkikin varsin raskas. Sen määrä selviää lehtileikkeestä vuodelta 1966, kun August ja Hilda Käenniemi muistelevat vanhoja asioita 65-vuotishääpäivänsä aikoihin.

Kantolaan tehtiin kesällä 50 jalkapäivää ja 30 hevospäivää sekä 9 matkapäivää joko Hämeenlinnaan tai Tampereelle. Näiden lisäksi maksettiin 400 mk rahaa ja vietiin kolme kappa puolukoita, litra mansikoita ja rohtiminen säkki.

Taksvärkin määrä oli todellakin suhteutettu torpan kokoon. Edellisten rinnalle voi merkitä käenniemeläisten sukulaispaikan taksvärkki Ämmätsän alaisessa Rötössä. Siellä maksettiin rahassa 200 mk, tehtiin 30 työpäivää, joista 15 hevosen kanssa ja matkoja oli 4, joihin varmaankin kului 12 työpäivää. Ja sielläkin piti noukkia puolukoita.

Edistyksellinen Rautajärvi

Kun palataan kartanoihin, voi todeta yhdistyneessä Ämmätsässä olleen peltoa 98 ha ja maata kaikkiaan 2550 ha. Tämä vasta sitten, kun K.W.Regnell oli 1913 ostanut Rantala-nimisen kolmanneksen Kalle Tulokkaalta. Tähän Rantalaan kuuluivat Vehkajärven rannalla olleet torpat Kariniemi, Karilahti ja äsken mainittu Rötökö.

Kantola oli peltoalansa puolesta pysynyt lähes samanlaisena 1920 kuin se oli ollut 1910. Peltoala oli 339 ha. Sielläkin hakamaiden osuus oli valtavan laaja, noin 250 ha. Se merkitsee sitä, että harvassa metsässä laidunnettiin isoa karjaa.

Kolmas merkittävä kartano oli Rautajärvi, missä näkyy nuoren kouluja käyneen isännän edistyksellisyys. Meidän hyvin tuntemamme Kalle Antinpoikahan oli kuollut 1919 ja ennen kuolemaansa luovuttanut omaisuutensa. Rautajärvelle jäi Lauri Pätiälä, joka omisti 1920 kartanon, jossa oli 350 ha peltoa.

Pellon käytöstä ilmoitettiin, että rukiilla oli 35 ha, kauralla 85 ha, ohralla 9 ha ja syysvehnällä 1 ha sekä kesannolla 35 ha. Kuivaa heinää tehtiin 141 hehtaarin alalta, heinän siemensatoa varten oli 5 ha ja heinämaasta 23 ha oli karjan laiduntamista varten. Tämä on tuossa vaiheessa varsin uusi asia, mutta luonnollisesti maidontuotantoa ratkaisevasti kohottava käytäntö, johon pienillä ja keskikokoisilla tiloilla oli mahdollisuus vasta 1950-luvulta lähtien. Rautajärven karjaa varten viljeltiin turnipsia 6 ha ja sikatalouteen tarvittiin perunamaata 5 ha.

Koko pitäjän lukuja

Edellä kerrotut yksittäisten viljelmien tiedot osoittavat kehityksen kulun kaskiviljelystä tehokkaaseen peltoviljelyyn. On kuitenkin hyvä tarkastella koko Luopioista, missä on hyvin erilaista maata ja monenlaisia kyläyhteisöjä ja harvaan asuttuja metsäseutuja kun lähdetään Hauhon rajoilta ja kuljetaan Vehkajärvelle asti tai Vahdermetsään.

Vuoden 1910 tilastossa on viljelmien lukumäärä Luopioisissa 579. Viljelmäksi laskettiin kaikki, joilla oli vähintään yksi lehmä. Viljelmien lukuun sisältyvät siis kaikki mäkituvista kartanoihin. Peltoa laskettiin pitäjässä olevan 3800 ha. Luonnonniittyjä oli toista tuhatta hehtaaria. Merkille pantavaa on, että viljaa oli kaskessa vielä 8 ha, vaikka kaskenkaato oli jo kauan sitten valtiovallan toimesta kielletty.

Luopioisten peltojen käyttö oli siirtynyt jo viljantuotannosta karjatalouden hyväksi ja kylvöheinän viljely oli lyönyt läpi. Heinällä oli 1560 ha. Ruista viljeltiin 473 hehtaarin alalla ja kesannon määrä oli lähes tarkalleen sama. Leipävilja tarvitsi lähes 1000 ha. Toinen leipävilja, vehnä oli vielä suuri harvinaisuus. Sitä oli kylvössä vain 55 aaria. Perunalla oli 108 ha ja pellavalla 18 ha. Rehuviljalle jäisi näiden lukujen jälkeen runsaat 1100 ha.

Koneistuksen alku on jo hyvin nähtävissä, sillä puimakoneita oli 158. Kyseessä on yleensä rosmaksi sanottu yksinkertainen, mutta tehdasvalmisteinen kone, jota pyöritettiin miesvoimin, kunnes rakennettiin hevoskiertoja niin taloihin kuin torppiinkin. Niittokoneita oli 112, hevosharavia 34, kylvökoneita vain 3 ja höyrykoneita 4.

Työhevosten määrä oli iso, yhteensä 657. Varsoja oli 129. Tähän ryhmään luettiin kaikki alle 3-vuotiaat. Oriita oli 18 ja tammoja 400.

Lehmämäärä oli 2629. Aikuisia lampaita oli 1400 ja karitsoita 500. Emakkosikoja oli 176 ja karjuja 19. Alle 8 kk ikäisiä sijoja oli 700. Vuohien pito oli jo jäänyt historiaan; niitä oli vain 4.

Valmistetun voin määrä vuoden 1909 aikana oli 50900 kg. Tästä voisi yrittää laskea lypsylehmän vuosituotosta, koska maitohan käytettiin voinvalmistukseen melko tarkasti. Maito ei ollut ruokajuoma, mutta voi antoi tarpeellista rahatuloa oli sitten torppa tai kartano.

Ettei pelkästään Kantolan asioista kerrotaisi, kannattaa katsoa karjamääriä muillakin kylillä 1920 tilastojen valossa. Kirkkoherra K.F. Wihtisen omistamassa

Riihimäen kartanossa Kuohijoella oli 39 lehmää. Voimakoneeksi oli hankittu höyrykone, joka tuotti 12-14 hevosvoimaa. Kotitarvesaha kävi vesivoimalla.

Höyrykone oli voimanlähteenä myös Ämmätsän kartanossa hevosvoimaltaan 11. Sillä pyöritettiin mm. halkosirkkeliä. Kotitarvesahakin oli. Työt tehtiin 13 hevosella ja lehmiä oli tasan 50.

Uusikartanossa oli myös höyrykone, mutta edellisiä pienempi, 9 hevosvoimainen. Lehmiä siinä pitkässä hirsinavetassa, joka vieläkin on olemassa, oli 33. Työhevosia oli 6 kpl.

Erästä torpastakin voi ottaa luvut esiin esimerkkinä. Ämmätsän alaisessa Kurjen torpassa oli 1920 työhevosina 3 tammaa ja lypsylehmiä 9. Torpan haltija oli leskiemäntä Leena Kurki, joka oli menettänyt miehensä talvella 1918. Elämä oli siinäkin torpassa jatkunut kaikesta huolimatta.

Aitoosta olen poiminut yhdeksi esimerkiksi August Hyökin talon, tulevan kansanedustajan nykyaikaisen viljelmän, jonka toimintaan oli saatu sähkövirta avuksi. Talossa oli oma sähkömoottori, mutta puimakone oli viiden talon yhteinen. Puimakoneen merkki oli Marschall ja sitä käytettiin sähkömoottorilla. Hyökin karjakin oli suuri, 36 lypsylehmää. Työhevosia oli 9.

Kylille kauppiaita

Sen jälkeen, kun kauppaliikkeen perustamiseen annettiin mahdollisuus, alettiin niitä avata maaseudulla. Kauppiaksi ryhtyvän oli arvioitava, oliko kyläkunnan asukasluku kasvanut riittävästi ja oliko mahdollisilla asiakkailta ostovoimaa.

Luopioinen ei tehnyt poikkeusta siinä, että moni pienkauppias teki konkurssin melkein alkumetreillä. Uranuurtajiksi he jäivät siitä huolimatta 1800-luvun lopun kauppiashistoriaan, koska merkinnät aloittamisesta ja lopettamisesta merkittiin luetteloihin, joita hoitivat kruununvoudit. Luopioisten tapauksessa tiedot löytyvät Jämsän tuomiokunnan kruununvoudin arkistosta. Papereiden säilytyspaikka on Jyväskylä ja siellä oleva maakunta-arkisto.

Sydän-Hämeen sukututkijat julkaisi 14 vuotta sitten vihkon, johon on kerätty tiedot Luopioisten kirkonkylässä toimineista kauppiaista ja käsityöläisistä. En kertaa niitä tietoja tässä yhteydessä, muuta kuin totean, että ensimmäinen kauppias on ollut Fredrik Salin. Kauppa sijaitsi Iso-Perheen talon maalla, siis aivan kirkonkylän ytimessä. Aloittamisilmoituksen Salin oli tehnyt kruununvoudille 27.10.1873 ja aloitti virallisesti 1.1.1874. Kauppiaksi ryhtyminen merkitsi myös veronmaksua, ja Salin

maksoi 120 mk vuodessa. Kilpailijakseen Salin sai jo kolmen vuoden kuluttua Herman Ittilän. Salin jatkoi kirkonkylässä Ittilän kanssa, mutta laajensi liikettään Aitooseen 1878 perustamalla myymälän Touon taloon. Kun kirkolle tuli vielä kolmanneksi kauppiaksi Juho Haapanen 1881. Hän kuoli muutaman vuoden kuluttua, mutta heti sen jälkeen Myllärniemen poika Kustaa Nieminen aloitti uutena kauppiana 1886.

On hyvin ilmeistä, että kolmelle kaupalle ei ollut elintilaa pienehkössä kirkonkylässä. Ensimmäisenä sortui uranuurtaja Salin, joka ilmoitettiin konkurssiin 29.12.1888.

Kirkonkylän lisäksi kasvavat kyläkunnat houkuttelivat yrittämään kaupanpitoa. Ikäjärjestyksessä kolmanneksi varhaisin kauppa aloitti Puutikkalassa Anttilan talossa 17.12.1878. Kauppias oli nimeltään Karl Reilin.

Sitten kuluikin monta vuotta, kunnes Waldemar Wallenius ilmoitti avaavansa kaupan omalla maallaan Lemmettylässä 1.4.1885.

Kahden vuoden kuluttua Taavetti Atlin aloitti liikkeensä Kouvalan kylässä Touon talossa. Hän näyttäisi olevan samassa talossa aloittaneen Salinin toiminnan jatkaja. Lähes samaan aikaan Aitoon Atlinin kanssa aloitti Antti Haaranen Kynnärön Lahdentakana. Näin oli pitäjän itäosakin saanut ensimmäisen kauppiansa. Ja kuinka ollakaan, tämä Haaranen joutui konkurssiin jo puolentoista vuoden kuluttua ja peruutti saamansa luvan 31.12.1889. Ilman kauppaa sillä seudulla ei tarvinnut elää, koska heti tuli Haarasen tilalle Kynnärölle Kaarle Lemponen. Hänen yrityksensä iäksi karttui vain yksi vuosi.

Välivuosien jälkeen Kynnäröllä aloitti 1893 Edla Sofia Toivonen, hänkin Lahdentaustan talossa. Hän toimi kokonaiset 5 vuotta, joulukuuhun 1898. Ja yhden lopettaneen tilalle tuli heti kaksi talvella 1899. He olivat Otto Loikkanen ja Kalle Tulokas. Heistä Loikkanen kyllästyi vuodessa, mutta Tulokkaasta tuli pitkäaikaisempi. Nyt on syytä huomata, että tuossa vaiheessa Kalle Tulokas oli vielä suuren talon viljelijänä Ämmätsän Rantalassa, kunnes vasta seuraavalla vuosisadalla muutti kynnäröläiseksi.

Tästä luottelosta voi havaita, että pitäjän itäosan kauppapaikka oli nimenomaan Kynnärö. Kellään ei ollut vielä kauppaa Rautajärvellä tai Kantolassa.

Edellä kerroin jo Puutikkalassa ja Aitoossa liikettään pitäneistä, mutta ennen pitkää myös Kuohijoki ja Padankoski pääsivät kruununvoudin kirjoihin. Juho Juhonpoika Toivonen aloitti 1891 Kuohijoen Riihimäen maalla. Jo seuraavana vuonna hän myi kauppansa ja siirsi lupansa ja 100 markan verorasitteen Fredrik Justus Fredrikssonille. Samalla kylällä toimivat sitten Kalle Karho yhden vuoden 1894 ja

hänen seuraajanaan Kalle Kustaa Karlsson. Ja häntä seurasi Walfrid Tamminen vuodesta 1901.

Uuden vuosisadan alussa, 1.1.1900 Padankoskelle on perustettu ensimmäinen kauppa Heikki Aholan toimesta, kunnes hänkin lopetti saman vuoden joulukuussa. Yhtä lailla uuden vuosisadan aloittajiin kuului Fredrik Jussila Puutikkalassa ja vuoden kuluttua Kalle Kustaa Aronen samassa kylässä.

Paljon oli siis yrittäjiä, mutta paljon luopujiakin. Kruunvoudin papereita selatessa kiinnittyi huomio tuttuun nimeen, joka on Rihkanen. Luopioisten kirkonkylässä avasi ovensa Johan Rihkasen kauppa 2.6.1897. Tämän kaupan meistä useimmat muistavat vielä toimivana liikkeenä, mutta ei sekään saavuttanut 100 vuoden ikää.

Lopuksi

Tässä katsauksessa luettelin aloittajia. Itsenäisen luopioisten historiassa sen toisessa päässä tulee vastaan kyläkauppojen sulkemisia. Samantyyppinen kehityskaari ja sen kuvaus syntyy kansakouluista. Niitä perustettiin oppia tarvitsevien lasten lukumäärän voimakkaasti kasvaessa, kunnes kouluja taas lakkautettiin asukasluvun hiipuesssa koko kunnassa.

Mielenkiintoinen ajanjakso tämä on kaiken kaikkiaan vuodesta 1868 vuoteen 2006. Suurista murroksista toisiin on eletty kotimaamme historiassa, mutta kaikki nämä murrokset on eletty myös Luopioisissa. Tämän pitkän ajanjakson kuvaamisessa on töitä monille harrastajille moneksi vuodeksi.